

аспірант кафедри східної філології
Київського національного
лінгвістичного університету

ПОЛІТИЧНЕ МОВЛЕННЯ В АСПЕКТІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ)

Постановка наукової проблеми та її значення. У зв'язку з інтенсивним політичним життям у країнах світу об'єктом дослідження багатьох політологів, соціологів і лінгвістів стає політична комунікація. Особлива увага в межах лінгвістичних досліджень політичної комунікації зосереджена на визначенні специфічних рис мови політики.

Аналізу особливостей політичного мовлення присвятили свої розвідки українські мовознавці К. Карасьова, Т. Нагорська, І. Білюк, закордонні вчені А. Чудінов, М. Куїмова, а серед них і турецькі – Н. Беррін Аксой, Е. Дурукан, Е. Юксель, К. Ёюкмен та інші. Попри активне вивчення політичної комунікації вітчизняними й закордонними дослідниками, у вітчизняній тюркології ця тема позбавлена уваги науковців, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у виокремленні характерних рис турецького політичного мовлення. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань, як визначення змісту понять «політична мова» і «політичне мовлення» й аналіз лексичних, граматичних і синтаксичних особливостей турецького політичного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Тривалий час серед мовознавців точаться дискусії щодо визначення змісту й сутності політичної мови, адже важко виокремити знакову систему, що обслуговує виключно сферу політичної комунікації. Як результат, науковці найчастіше оперують термінами «політична мова» і «мова політики» [1].

Термін «політична мова» вживає В. Дем'яков, який зазначає, що «основна відмінність між політичною мовою і повсякденною пов'язана з лексикою, оскільки політична лексика – термінологічна» [2, с. 33]. Аналогічну думку висловлює турецька дослідниця політичної комунікації Н. Беррін Аксой: «Сутність політичної мови полягає у вживанні спеціальних термінів, що особливо часто трапляються в політичних гаслах, програмах, гімнах тощо» [3, с. 5]. А більш розгорнуте визначення пропонує А. Баранов: «Політична мова – це знакова система, що обслуговує сферу політичної комунікації задля досягнення суспільного консенсусу, ухвалення й обґрунтування політичних та соціально-політичних рішень <...>» [4, с. 108].

Зауважимо, що такі підходи ми вважаємо невиправданими, оскільки «мова – це система впорядкованих вербальних одиниць, організованих відповідним чином» [5, с. 23]. Політика використовує арсенал одиниць загальнонаціональної мови; і, як стверджує Н. Кондратенко, надання переваги певним лексичним одиницям чи синтаксичним конструкціям не дає підстав для виокремлення спеціальної семіотичної системи [5, с. 23]. Підтвердження цим словам знаходимо в дослідженні А. Чудінова, який теж рекомендує не тлумачити політичну мову як особливу систему одиниць, а вважати її «варіантом національної мови, спрямованим на сферу політики» [6, с. 32].

На нашу думку, для мови політики характерні певні стилістичні, лексичні, граматичні норми, але вони не виходять за межі норм національної мови. Не можна заперечувати той факт, що сферу політики обслуговує специфічний функціональний мовний варіант, але він не є окремою мовою. Тому слідом за Н. Кондратенко на позначення розглянутого явища ми пропонуємо вживати термін «політичне мовлення», що вказує на спосіб реалізації національної мови, а не на існування окремої системи вербальних знаків [5, с. 24].

Незважаючи на те, що політичне мовлення реалізує потенціал національної мови, йому притаманні власні специфічні риси, зокрема, лексичні: кліше, штампи, сталі вислови, жаргонізми, арготизми тощо; синтаксичні – прямий порядок слів, а також граматичні – вживання чіткого набору граматичних форм [7, с. 43]. Беручи до уваги напрям нашого дослідження, ми вважаємо доречним зосередитися на аналізі лексичних, синтаксичних і граматичних особливостей виключно турецького політичного мовлення.

Лексичні особливості турецького політичного мовлення детально вивчає Н. Беррін Аксой. Вона стверджує, що переважна більшість лексичних запозичень у сфері політичної комунікації – це слова англійського або французького походження. Н. Беррін Аксой додає, що такі слова, як *demokrasi* (укр. «демократія»), *hegemonya* (укр. «гегемонія»), *totaliter* (укр. «тоталітарний»), *kabine* (укр. «кабінет»), *konsey* (укр. «рада») вживаються в багатьох західних мовах, а деякі поняття, як-от *megaproje* (укр. «мегапроект»), *enflasyon* (укр. «інфляція»), *emperyalizm* (укр. «імперіалізм»), не мають власне турецьких відповідників [3, с. 13]. Дослідниця описує політичні жаргонізми й кліше (наприклад, *işçiyi enflasyona ezdirmek* – букв. «затиснути робітника в інфляцію»), а також говорить про активне вживання в політичному мовленні евфемізмів, аббревіатур, скорочень тощо [3, с. 15].

Стильові риси й мовні засоби турецького політичного мовлення вивчає інша турецька дослідниця Е. Дурукан, яка пише, що для досягнення впливу на адресата турецькі політики, зазвичай, прямо чи опосередковано вживають особисті займенники *biz* (укр. «ми») на позначення себе як мовця/автора промови, *siz* (укр. «ви») на позначення читачів/слухачів, *onlar* (укр. «вони») на позначення опозиційних партій [8, с. 33]. Наприклад: “*Bizim toplumdumuzun temel direğini oluşturan (siz) esnaf, sanatkar ve KOBİlerimiz, bugün (onların) finansman sorunu altında bun almaktasınız*” – «(Ви) Наші ремісники, майстри, власники малого і середнього бізнесу – люди, які становлять основу нашого суспільства, стомилися від (їхніх) проблем із фінансуванням». У цьому реченні мовець, звертаючись до промисловців і бізнесменів, прямо не вживає займенник *siz* (укр. «ви»), проте він тут імпліцитно присутній. А із загального контексту промови стає зрозумілим, що проблеми з фінансуванням спричинені лідерами опозиційних партій, тому присвійний займенник *onların* (укр. «їхні») також прямо не називається, але мається на увазі.

Крім того, Е. Дурукан говорить про національно-культурну специфіку деяких понять у політичних текстах і зауважує, що ті поняття, які мають цінність в одній культурі чи суспільстві, можуть інакше сприйматися в інших культурах [8, с. 33]. Дослідниця обґрунтовує свою думку на прикладі турецької та німецької мов: «Тоді як

турецьке слово *milliyetçilik* (укр. «націоналізм») індіферентне з погляду відтінків значень, німецьке *Nationalismus* (укр. «націоналізм») може мати негативні конотації у зв'язку з подіями гітлерівської епохи в Німеччині» [8, с. 34]. Результати дослідження Е. Дурукан вкотре засвідчують, що в політичній комунікації, незважаючи на її формальність, можна виявити поняття, що відбивають національні цінності та культуру суспільства.

Змістовну класифікацію лексики в політичному мовленні пропонує турецький науковець Е. Юксель [9, с. 75–82]:

1) фразеологізми: “*NATO ipleri kopardı. Büyük savaşa hazır olun*” – «НАТО розірвав останню нитку (розірвав стосунки). Готуйтеся до великої війни»;

2) аббревіатури: “*G-20 Zirvesi'nde görüşen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Obama'nın arasında Münbiç üzerine kritik bir diyalog geçti*” – «Між президентом США Бараком Обамою і президентом Реджепом Тайпом Ердоганом, які зустрілися на саміті G-20 («Великої двадцятки»), відбувся важливий діалог стосовно ситуації в м. Манбідж»;

3) порівняння, уподібнення: “*CHP milletvekilleri ancak gece karanlıkta yaşayabilen yarasaya benziyorlar*” – «Депутати Республіканської народної партії схожі на кажанів, які можуть жити лише вночі в темряві»;

4) назви кольорів і відтінків: “*AKP'ye “karanlık yönetim” diyen Deniz Baykal Erdoğan'a şöyle seslendi: “Dönde şu CHP kadrolarına bak”*” – «Деніз Байкал, який назвав Партію справедливості та розвитку «темною владою», вигукнув до Ердогана: «Повернись і подивись на склад Республіканської народної партії»»;

5) спортивна лексика: “*CHP bizi kemertilmeden vuruyor*” – «Республіканська народна партія б'є нас нижче пояса»;

6) заклики, лозунги: “*Her şey bizimle iyi olacak! Herşey Türkiye için!*” – «З нами все стане краще! Усе заради Туреччини!»; “*Anavatan'a evet! Çünkü bu hepimizin geleceği!*” – «Скажімо «так» вітчизні! Бо вона – наше майбутнє!»;

7) риторичні питання: “*Ben emeklilere ne diyorum biliyor musunuz? Kıdemli vatandaş diyorum*” – «Знаєте, як я називаю пенсіонерів? Я називаю їх громадянами зі стажем».

Серед риторичних прийомів, до яких удаються політики у своїх промовах, турецька дослідниця Е. Дурукан виокремлює [8, с. 145–149]:

1) короткі речення, що сприяють кращому сприйняттю та розумінню адресатами інформації: “*<...> Çaresiz değiliz. Bu büyük potansiyeli mutlaka harekete geçirmeliyiz. Partimizin siyaset sahnesindeki varlık nedeni budur*” – «<...> У нас є вихід. Ми неодмінно повинні використати цей великий потенціал. Саме для цього наша партія діє на політичній арені»;

2) емотивність і експресивність висловлень, що досягаються шляхом використання:

а) анафори (тур. “öyneleme”) – повторення мовцем або автором тих самих слів на початку кількох суміжних речень: “*<...> Türkiye'nin sorunları çözümsüz değildir. Çünkü Türkiye'nin zengin yer altı ve yer üstü doğal kaynakları vardır. Türkiye, geniş ve dinamik bir nüfusa sahiptir. Türkiye, çok zengin bir tarihe ve kültürel mirasa sahiptir <...>*” – «Проблеми Туреччини не є невіршуваними. Адже Туреччина має багаті підземні і наземні природні ресурси. Туреччина має молоде і динамічне населення. Туреччина має дуже багату історію та культурну спадщину <...>»;

б) антитеза (тур. “karşıtlık”) – протиставлення мовцем або автором двох ідей: “*İstikrar zor kazanılır, kolay kaybedilir*” – «Важко досягти стабільності, але легко втратити»;

в) хіазма (тур. “çarpazlama”) – зворотне (хрестоподібне) розташування послідовності елементів двох однорідних словосполучень: “*Ülken insanın için ne yapabileceğini sorma; senin ülken için ne yapabileceğini sor*” – «Не питай, що для тебе може зробити твоя країна; спитай себе, що ти можеш зробити для своєї країни»;

г) метафори (тур. “eğretileme”, “mecaz”): “*N eyazık ki koyu bir güvensizlik dalgası ülkemizin üstüne çöreklenmiştir*” – «На жаль, над нашою країною нависла темна хвиля недовіри».

Грамагичні особливості турецького політичного мовлення аналізує К. Гьокмен, результати дослідження якого показали, що найчастіше турецькі політики вживають такі часові форми і способи дієслів [10, с. 209–210]:

1) неозначена форма, інфінітив (тур. “mastar kipi”): “*Hedefimiz 80 milyonun gönlünü kazanmak*” – «Наша мета – завоювати серця восьмидесяти мільйонів»;

2) минулий категоричний час (тур. “belirli geçmiş zaman”): “*Yüzyıl önce bu toprakları işgal ettiler, ama bizora dantekbirdevlet, tekbir millet olarak doğduk*” – «Сто років тому вони вдерлися на ці землі, але ми народилися єдиною державою, єдиним народом»;

3) теперішній тривалий час (тур. “şimdiki zaman”): “*Biz Türkiye'n indiriliş ve toparlanmasına Evet diyoruz*” – «Ми кажемо «так» відродженню і відновленню Туреччини»;

4) майбутній категоричний час (тур. “gelecek zaman”): “*Ülkem ve milletimne zama nhuzur ve asayişe kavuşacak?*” – «Коли моя країна і мій народ житимуть у мирі та безпеці?»;

5) теперішній-майбутній час (тур. “geniş zaman”): “*Biz dost ve müttefik kaybetmek istemeyiz*” – «Ми не хочемо втратити друзів і союзників»;

6) спосіб повинності (тур. “gereklilik kipi”): “*Başka seçeneğimiz yok, devleti güçlü yapmalıyız*” – «У нас немає іншого вибору, ми повинні зробити країну сильною»;

7) наказовий спосіб (тур. “emir kipi”): “*Kürt kökenli kardeşlerim, siz bu necip milletin eşit ve onurlu bir mensubu olduğunuz için unuttayın*” – «Мої брати курди, нізащо не забувайте, що ви – рівноправні і гідні представники цього знатного народу»;

8) умовний спосіб (тур. “koşulkipi”): “*Eğeri ki yıl içerisinde Suriye'yi kurtarmazsa mi stifa edeceğim*” – «Якщо впродовж двох років я не врятую Сирію, я подам у відставку».

Стосовно синтаксичної будови турецьких політичних текстів Г. Четін пише, що в них часто використовуються безособові речення (наприклад, *Başkanlık sistemi değerlendirilmeli* – президентська система повинна бути оцінена замість *Başkanlık sistemi ni değerlendirmeliyiz* – ми повинні оцінити президентську систему) [11]. Варто також додати, що безособові речення характерні, переважно, для таких текстів, як програми політичних партій, політичні договори, угоди й інші офіційні документи. Проте в політичних промовах, дебатах, переговорах, тобто в умовах усної діалогічної комунікації, політики часто звертаються безпосередньо до виборців чи інших політиків, а тому

безособових речень у таких текстах – менше (“*Kıymetli misafirler, sizleri <...> selamlıyorum*” – «Дорогі гості, вітаю вас <...>»; “*Sizlere çok açık söylüyorum*” – «Я відверто кажу вам»; “*Siz harekete geçin*” – «Переходьте до дій» тощо).

Проаналізувавши тексти промов Атаюрка, турецька дослідниця М. Бьорекчі зазначає, що президент рідко порушував порядок слів у реченні, звичний для турецького синтаксису, згідно з яким означення стоїть перед означуваним, підмет – на початку, а присудок – у кінці речення [12, с. 368]: “*Cumhuriye hükümeti, uluslararası alan da güvenlik anlaşmalarının imzalanması için özel bir çaba göstermektedir*” – «Уряд Республіки докладає значних зусиль для ухвалення договорів про гарантування безпеки на міжнародній арені». Ми вважаємо, що ідея М. Бьорекчі релевантна не лише щодо мовлення Атаюрка, а й інших політичних діячів Туреччини. Зважаючи на те, що політичному мовленню властиві такі ознаки, як клішованість, формальність, чіткість і грамотність, турецькі політики будують свої промови, дотримуючись традиційного порядку слів у реченнях. Водночас М. Бьорекчі зауважує, що в мовленні політиків можуть траплятися й інверсії для підсилення емоційності висловлювання [12, с. 368]. Найчастіше політики вдаються до інверсій у менш офіційних виступах, як-от: інтерв’ю, бесіди з виборцями, однопартійцями тощо (“*Boş laflar bunlar. Rejim değişikliği değil hükümet sistemi bu*” – «Це – пусті слова. Це – не зміна режиму, а система правління»).

Висновки. Проаналізований фактичний матеріал дає всі підстави стверджувати, що турецьке політичне мовлення як спосіб реалізації потенціалу національної мови характеризується цілою низкою специфічних особливостей лексики, граматики і синтаксису. Водночас, попри численні дослідження характерних рис граматики і синтаксису політичних текстів, найбільш актуальними серед мовознавців залишаються дослідження лексики, зокрема й стилістичних фігур. **Перспективи майбутніх розвідок** полягають у подальшому аналізі ознак турецьких політичних текстів.

Література:

1. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса : дисс. ... д. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык», 10.02.19 «Общее языкознание; социолінгвістика; психолінгвістика» / Е. Шейгал ; Волгоградский государственный педагогический университет. – Волгоград, 2000. – 440 с.
2. Демьянков В. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс : История и современные исследования. – 2002. – № 3. – С. 32–43.
3. Aksoy Berrin N. Siyaset Dilive Çevirişi / N. Berrin Aksoy // Edebiyat Fakültesi Dergisi. – Ankara, 2002. – № 11. – 1–10 ss.
4. Баранов А. Политический дискурс : прощание с ритуалом / А. Баранов // Человек. – 1997. – № 6. – С. 108–118.
5. Кондратенко Н. Український політичний дискурс. Текстуалізація реальності / Н. Кондратенко. – Одеса : Чорномор’я, 2007. – 156 с.
6. Чудинов А. Политическая лингвистика / А. Чудинов. – М. : Наука ; Флинта, 2008. – 255 с.
7. Стрій Л. Ритуальні жанри українського політичного дискурсу : структурно-семантичний і лінгвопрагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Стрій ; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – Одеса, 2015. – 190 с.
8. Durukan E. Politik dil kullanımı ve çeviri / E. Durukan. – Mersin, 2003. – 131 s.
9. Yüksel E. Siyasal iletişimde “güzel adlandırma” kullanımı / E. Yüksel // Uluslararası IV. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri, Çanakkale, 17–19 Haziran, 2005. – Çanakkale, 2005. – 63–84 ss.
10. Gökmen K. Türk Siyasetinde Politik Dil Kullanımı : Binali Yıldırım, Kemal Kılıçdaroğlu ve Devlet Bahçeli’nin ; 7 Ağustos 2016 “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” Söylemlerinin İçerik Analizi / K. Gökmen // Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. – Van, 2016. – № 12. – 184–213 ss.
11. Çetin G. George Orwell – Politika ve İngiliz Dili (1946 p.) / G. Çetin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tr.linkedin.com/pulse/george-orwell-politika-ve-ingiliz-dili-1946-gulcin-cetin-som>.
12. Borekci M. Atatürk’ün Nutuk’unda Söz Dizimi ve Üslup Özellikleri / M. Borekci. – Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2008. – № 15. – 353–375 ss.

Анотація

О. ШУЛЬКЕВИЧ. ПОЛІТИЧНЕ МОВЛЕННЯ В АСПЕКТІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ)

У статті розкрито зміст понять «політична мова» і «політичне мовлення». Ключова увага зосереджена на виокремленні лексичних, граматичних і синтаксичних особливостей турецького політичного мовлення.

Ключові слова: політична комунікація, політична мова, політичне мовлення, турецька мова.

Анотация

Е. ШУЛЬКЕВИЧ. ПОЛИТИЧЕСКАЯ РЕЧЬ В АСПЕКТЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА)

В статье раскрыто содержание понятий «политический язык» и «политическая речь». Ключевое внимание сосредоточено на выделении лексических, грамматических и синтаксических особенностей турецкой политической речи.

Ключевые слова: политическая коммуникация, политический язык, политическая речь, турецкий язык.

Summary

O. SHULKEVYCH. POLITICAL SPEECH IN THE CONTEXT OF POLITICAL COMMUNICATION (BASED ON THE TURKISH LANGUAGE)

The article describes the meaning of the concepts of “political language” and “political speech”. Special attention is paid to the distinction between lexical, grammatical, and syntactic features of the Turkish political speech.

Key words: political communication, political language, political speech, Turkish language.